

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

FRI LEK OCH BARNNS LEKSTRATEGIER

En kvalitativ studie där åtta förskollärare beskriver sitt förhållningssätt till den fria leken och barns lekstrategier

JESSICA ANDERSSON

LOUISE ÅKERBLAD

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation
Pedagogik
Självständigt arbete – förskolepedagogiskt område
Grundnivå, 15 hp.

Handledare: Pernilla Kallberg

Examinator: Tuula Vuorinen

Termin 7 År 2019

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÅSTERÅS**

Akademien för utbildning
kultur och kommunikation

SJÄLVSTÄNDIGT ARBETE

Kurskod PEA 098 15 hp

Termin 7 År 2019

SAMMANFATTNING

Jessica Andersson och Louise Åkerblad

Fri lek och barns lekstrategier

En kvalitativ studie där åtta förskollärare beskriver den fria leken och barns lekstrategier.

Free play and children´s play strategies. A qualitative study where eight pre-school teacher describes free play and children´s play strategies.

Årtal 2019

Antal sidor: 28

Syftet med studien är att fördjupa kunskapen kring förskollärares förhållningssätt till barns fria lek. Vi har undersökt hur förskollärare beskriver sin roll i den fria leken och även hur förskollärare beskriver och förklarar de lekstrategier som barn använder sig av. Vi har använt oss av en kvalitativ studie där vi har valt att intervjua åtta förskollärare kring deras roll i den fria leken. Vi har valt att spela in intervjuerna för att kunna vara mer närvarande vid intervjuerna och dessa har sedan transkriberats. Resultatet visar att respondenterna anser att det är av vikt att vara närvarande och lyhörd, passiv eller aktiv men även att låta barn få äga den fria leken. Slutsatsen av denna studie är att förskollärarna arbetar aktivt med att vara där barnen är genom att de placerar sig strategiskt i lokalerna för att kunna stötta barn i att hitta strategier vid den fria leken.

Nyckelord: fri lek, förskollärare, lekstrategier, stöttning

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Disposition.....	2
2	Bakgrund.....	2
2.1	Databassökning av litteratur	2
2.2	Styrdokument	3
2.3	Skolforskningsinstitutet	3
2.4	Tidigare forskning	4
2.4.1	Förskollärares förhållningssätt till fri lek.....	4
2.4.2	Studier kring barns lekstrategier	6
3	Teoretiskt perspektiv	8
3.1	Sociokulturellt perspektiv, mediering och lek	8
4	Metod	9
4.1	Undersökningssdesign	9
4.2	Urval.....	10
4.3	Procedur.....	10
4.4	Dataanalys	11
4.5	Tillförlitlighet.....	11
4.5.1	Trovärdighet och pålitlighet	11
4.5.2	Överförbarhet.....	12
4.6	Etiska överväganden.....	12
5	Resultat och analys	13
5.1	Förhållningssätt till den fria leken	13
5.1.1	Fri lek och vuxnas styrning.....	13
5.1.2	Analys av fri lek och vuxnas styrning	14
5.1.3	Vuxnas närvaro och lyhördhet.....	15
5.1.4	Analys av vuxnas närvaro och lyhördhet.....	16
5.1.5	Fri lek och vuxnas barnsyn	17
5.1.6	Analys av fri lek och vuxnas barnsyn.....	17

5.1.7	Strategier för underlättande av den fria leken	18
5.1.8	Analys av strategier för underlättandet av den fria leken	19
5.2	Förskollärares beskrivning av barns lekstrategier i den fria leken.....	20
5.2.1	Barns lekstrategier i den fria leken.....	20
5.2.2	Analys av barns lekstrategier i den fria leken.....	21
5.2.3	Lekstrategiernas funktion, utifrån makt och styrning i sociala sammanhang.....	22
5.2.4	Analys av lekstrategiernas funktion, utifrån makt och styrning i sociala sammanhang.....	23
6	Diskussion.....	23
6.1	Metoddiskussion.....	23
6.2	Resultatdiskussion.....	24
6.2.1	Förhållningssätt till den fria leken	24
6.2.2	Lekstrategier i den fria leken	26
6.3	Slutsats.....	27
6.4	Studiens relevans för förskolläraryrket.....	27
6.5	Fortsatta studier	28
	Litteraturförteckning	29
	Bilaga 1	
	Bilaga 2	

1 Inledning

Vi har utifrån tidigare erfarenheter av att arbeta på förskola och under vår verksamhetsförlagda utbildning upplevt att barn använder sig av olika strategier när de leker med sina kamrater. Vi ville därför lära oss mer om barns lekstrategier i den fria leken. Vi har upplevt hur barn i lek velat vara i fred men även valt att ha med oss studenter i leken, vilket har fått oss att fundera över betydelsen av fri lek för barn och hur förskollärare förhåller sig till fri lek i förskola.

I vår pilotstudie valde vi att undersöka hur barn använder sitt ledarskap för att påverka sina kamrater i den fria leken. Det framgick i vårt observationsresultat att barn, i lek, styr varandra och att förskolepersonal agerar och engagerar sig när det behövs. Vi anser att fri lek är viktig och har stor betydelse för barn. Vygotskij (2016) menar att om barn i lek inte har krav på sig, utan har intresse och får känna nöje kan leken bli meningsfull och fri. Det fick oss att vilja fördjupa vår kunskap kring förskollärares förhållningssätt till den fria leken och sin roll i den. Vidare ämnar vi även undersöka vilka lekstrategier förskollärare beskriver att barn använder sig av.

Enligt Jonsdottir (2007) handlar fri lek om när barnen har kontakt med andra barn där de samspelar genom att samarbeta. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) beskriver det som att barn, när de leker, övar på att samarbeta med andra barn för att bland annat öva upp sin egen självkontroll men även utveckla sådant som de faktiskt redan vet. Vidare belyses hur barn i sin lek kan vara kreativa när de är sociala och att de påverkas av varandra. Knutsdotter Olofsson (2017) beskriver leken som ett förhållningssätt och en mental inställning till verkligheten som inte kan tolkas bokstavligt utan lämnar utrymme till fantasi för barnen.

Bateson (refererad i Jensen, 2013) beskriver att barn i interaktion själva väljer idéer och vad leken ska handla om och det benämns som metakommunikation, detta kan beskrivas som att det sker en kommunikation i kommunikationen där både det verbala och icke-verbala sker. Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) skriver "lek handlar ju om kommunikation på alla plan och med alla hjälpmedel" (s. 44). I dagens förskola möts förskollärare och barn, där barn har olika lekstrategier samt olika kunskaper om lek. Bodrova (2008) beskriver det som att förskollärare rent generellt behöver, mer än de är vana vid, involvera sig i barns lek. Bodrova beskriver att barns lekar gynnas av att förskollärare engagerar sig i leken då de kan ställa frågor kring den och skapa en diskussion kring de olika rollerna i leken. Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) menar att under barnens fria lek behövs det aktiva förskollärare, som vet vad barnen leker och gör. De belyser vikten av närvarande förskolepersonal.

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det tydligt att grunden till välbefinnande, utveckling och lärande läggs genom lek. I den fria leken får barnen träna på att samspela och vara sociala, samtidigt som lärande kan uppstå.

Leken skulle då kunna beskrivas som holistisk då den innefattar de element som ett barn behöver för sin fortsatta utveckling. Vidare står det i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) att alla i arbetslaget ska ha ett förhållningssätt och bidra till en miljö där barn får rätt förutsättningar att bli introducerad till eller själva initiera lek. Allt detta sammantaget bidrar således till att barns välbefinnande, utveckling och lärande uppmuntras. Det står även i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) att genom att förskollärare är aktivt närvarande kan konflikter mellan barnen hanteras och förebyggas genom att de får stöd i sin kommunikation.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att fördjupa kunskapen kring förskollärares förhållningssätt till barns fria lek på förskolan.

Frågeställningar:

- Hur beskriver förskollärare sin roll i barns fria lek?
- Hur beskriver förskollärare barns olika lekstrategier i den fria leken?

1.2 Disposition

I avsnittet *Bakgrund* presenteras tillvägagångssätt vid sökning av litteratur, styrdokument och tidigare forskning. Avsnittet *Teoretisk utgångspunkt* ger en introduktion av det valda teoretiska perspektivet och teoretiska begrepp. I *Metodavsnittet* beskrivs vald ansats och valda metoder för studiens genomförande samt hur vi har förhållit oss till de etiska principerna. *Resultat och analysavsnittet* lyfter fram studiens resultat, där vi delat in resultatet i två olika teman utifrån studiens två frågeställningar: förskollärares förhållningssätt till den fria leken samt lekstrategier som barn enligt förskollärare använder i fri lek. Efter resultatdelen följer en analys av resultatet utifrån det sociokulturella perspektivet och teoretiska begrepp. I studiens sista avsnitt, *Diskussion*, följer en metoddiskussion som därefter övergår i en resultatdiskussion kring förskollärares roll i den fria leken och förskollärares syn på barns lekstrategier. I slutet av avsnittet skrivs en kort *Slutsats* av studiens innehåll och relevans samt förslag på fortsatta studier.

2 Bakgrund

I avsnittet om bakgrund beskrivs tillvägagångssättet och innehåll gällande sökning av litteratur, avhandlingar, vetenskapliga artiklar och styrdokument som har varit relevanta för studien.

2.1 Databassökning av litteratur

Under litteratursökningen har databaserna ERIC ProQuest, SwePub och även DiVa använts.

Sökord som förskola, förskollärare, stöttning, fri lek, strategier, preschool, teacher, scaffolding, play* och strategies har använts för att lättare hitta relevanta avhandlingar. Vid sökning av dessa ord, via ERIC ProQuest, har Thesaurus använts för att få fler sökförslag.

Vi har varit noga med att använda oss av "peer- reviewed" och "referee-granskad" för att säkerställa att dessa är vetenskapligt granskade. Även sökning via biblioteket har gjorts där det söktes på Vygotskij och lek vilket har resulterat i träffar som har varit användbara.

2.2 Styrdokument

I FN:s barnkonvention (Barnombudsmannen, 1990) beskrivs det att alla barn har rätt till fritid, vila och lek som är anpassade efter deras ålder. Vidare beskriver barnkonventionen att alla barn ska ha rätt till yttrandefrihet som handlar om friheten att söka, sprida och ta emot information och åsikter oberoende av territoriella gränser.

Det står i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) att grunden till välbefinnande, lärande och utveckling sker genom leken och att det för barn blir viktigt att kunna leka. Genom leken ges barn möjlighet till att fantisera, bearbeta sina intryck och imitera samt att leken stimulerar barns inlevelse och fantasi. Vidare står det att barns kommunikation, problemlösning, motorik, samarbete och förmåga till att tänka utifrån symboler och tecken kan stimuleras och utmanas genom lek. Att ge barn ro, rum och tid till att experimentera, uppleva och leka kan därmed gynna utvecklingen.

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det även att leken ska ha en central plats. Hur arbetslaget förhåller sig till leken och att det finns en miljö som uppmuntrar till lek har betydelse för att barn ska kunna lära sig, känna ett välbefinnande och utvecklas. Det står vidare att "det behövs rätt förutsättningar för barn att själva initiera eller bli introducerade till lek från någon ur arbetslaget och att alla barn har rätt att delta och då utifrån egen förmåga och förutsättning" (s.8).

Det står i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) att om någon i arbetslaget leder eller följer leken genom att själva delta eller hålla sig utanför kan omständigheter uppmärksammas som begränsar leken. Vidare framhålls det att leken kan utvecklas genom den miljö som finns i förskolan och det arbetssätt som arbetslaget har. "Genom en aktiv närvaro är det möjligt att stödja kommunikationen mellan barnen samt förebygga och hantera konflikter" (s.8). Det beskrivs i läroplanen för förskolan (Lpfö, 18) att förskolan behöver skapa ett förhållningssätt där alla i arbetslaget ingår, samt en miljö som lockar barn till lek.

2.3 Skolforskningsinstitutet

Skolforskningsinstitutet (2019) beskriver att förskollärare kan ta initiativ till lek, planera för en aktivitet eller välja att följa det barnen gör för att skapa en ny aktivitet utifrån intressen. Vidare beskrivs att leken lättare fortsätter och utvecklas om förskollärare följer barnens lek och är aktivt delaktiga utan att störa lekens utveckling, ändra dess skepnad eller förflytta den till en annan miljö.

Det beskrivs även att styrning och avbrott får betydelse för barns lek och utvecklande av barns sociala förmågor. Barn behöver tid till att kommunicera och byta idéer. Lyhördhet och responsivitet ska känneteckna förskolläraernas handlingar och bör genomsyra undervisningen.

2.4 Tidigare forskning

2.4.1 Förskollärares förhållningssätt till fri lek

I följande stycke följer en redogörelse för tidigare forskning kring hur förskollärare kan förhålla sig till barns fria lek.

I en studie av Tsai (2015), med syftet att undersöka vilka strategier förskollärare använder sig av när de deltar i barns lek men även de olika faktorer som har betydelse för deras deltagande, genomfördes 30 observationer av barn. De faktorer som Tsai beskriver handlar om hur förskollärare 1) ser på utbildning, vilka begränsningar de har om kunskap, undervining och vägledning, 2) förväntningar och kunskapskrav där förskollärare deltar för att upptäcka barns personligheter, intressen och gruppaktiviteter och 3) krav i olika situationer som bland annat konst/bild där nya material introduceras. Observationerna genomfördes i, för barnen, naturliga situationer där barnen befann sig i närheten av förskollärare och lekte fritt. Resultatet visar att förskollärare aktivt ingriper i barns lek genom att de använder sig av strategier beroende på vilka barn det gäller. En slutsats var att förskollärare behöver bedöma vad barnen har kunskap om innan de ingriper i situationer där deras hjälp behövs. Vidare pekar Tsais slutsats på vikten av närvarande förskollärare för att kunna göra ett ingripande eller ett deltagande i barns lek. Förskollärare behöver också vara närvarande och observera vad barn gör innan ett ingripande eller deltagande kan ske.

Även Tullgrens (2004) avhandling syftar till att undersöka hur vuxna deltar i barns lek. Sammanlagt var det fyra barngrupper på tre förskolor som deltog i undersökningen. Resultatet visar att barn, av förskollärare, betraktas som kreativa, meningsfulla och aktiva i leken. En slutsats är att förskollärare behöver uppmuntra och finnas där för att stötta barn i deras lek.

Stanton-Chapmans (2014) artikel handlar om hur lärare kan främja kamratkultur i förskolan och vilken roll och ansvar de har för att stödja barns lek. Resultatet visar hur lärare hjälper barn att skapa samspel via engagemang, reflektion, förberedelse, kreativitet och möjlighet till interaktioner. Hadley (2002) riktar sin studie mot lite äldre barn, första åren i grundskolan, men har tankar kring varför lärare behöver engagera sig i barns lek och hur de gör det bäst. Denna referens är något äldre och vänder sig till lärare, vi ser dock att resultatet är överförbart och kan ses som en allmän lärarkompetens som kan praktiseras i både skola och förskola. Hadley (2002) menar att lärare behöver känna sig bekväma och våga ta kontroll, att utforska olika roller och regler.

Vidare beskrev Hadley att det även handlar om att lärare behöver skapa sig en medvetenhet om barns handlingar och vilket agerande som, för lärare, passar. Hadley menar att lärare ska stödja barns känsla av "flow", eller flöde i leken. Flow kan beskrivas som ett tillstånd då barn är uppslukade av en lek. Lärare behöver förstå vad deras roll är när de deltar eller ingriper i leken.

När lärare är utanför leken kan de ha reflekterande diskussioner med barn. Vidare kan lärarna ta på sig rollen som medlekare och ge sig in i leken tillsammans med barnen. Båda dessa roller är betydelsefulla menar Hadley (2002), lärare bör dock använda sig av båda rollerna för att optimera barnens lekutveckling.

Gaviria-Loaiza, Han, Vu och Hustedt (2017) har använt sig av observationer från en annan studie, där de analyserar hur barnen svarar på förskollärarnas roller under lek. Det framkommer av den data som Gaviria-Loaiza m.fl. (2017) har analyserat att det råder delade meningar hos forskare gällande vuxnas deltagande i barns lek.

Vissa menar att vuxnas engagemang gynnar barns lärande och kvaliteten på leken medan andra anser att det stör och försvårar leken. Gaviria-Loaiza m.fl. (2017) analys visar att det finns olika roller som förskollärare kan ta i barnens lek. Den första rollen som framkommer är att förskollärarna kan få en åskådarroll, vilket innebär att de inte behöver vara involverade i den fria leken. En annan roll som framkommer är förskollärares inkludering, vilket innebär att de har en övervakande roll över barnens fria lek där de kan kommentera, ge direktiv och vara deltagande i verbal interaktion. Gaviria-Loaiza m.fl. (2017) menar att förskollärare kan, med hjälp av att ställa frågor om leken, få barn att både bevara och utveckla språket. Vidare framkommer det att när barn och förskollärare interagerar med varandra, genom den verbala kommunikationen, har barn lättare för att bjuda in förskollärare i leken.

I den fria leken kan förskollärare, enligt Stanton-Chapman (2014), inta en roll som innebär att de hjälper barn att bli lekredo. Att stötta barnen att bli lekredo blir möjligt om förskollärare formar eller utvecklar den fysiska miljön och skapar tid för lek. Det sker bland annat genom att tillhandahålla material men även genom att ge förslag på hur dessa material kan användas. Stanton-Chapman (2014) menar även att om förskollärare är engagerade och visar att de bryr sig kan de skapa en lekatmosfär som leder till sociala interaktioner som accepteras, är roliga och önskvärda. Vidare beskrivs den roll som förskollärare har när det gäller barns interaktion och lek med andra som betydelsefull.

Tsais (2015) studie visar även att förskollärarnas deltagande i den fria leken kan ses som positiv så länge de inte tar över leken. Hadley (2002) beskriver att det finns konsekvenser med att placera sig i barns lek om läraren är för bekväm och tar kontroll över leken. Det beskrivs att kommunikationsnätet då kan ändras och att den blir mer direkt utan att det ställs frågor eller att det ges förslag. Tsai (2015) menar att ibland kan förskolläraren behöva påminna barn om att följa reglerna som redan har skapats i leken.

Observationerna visade att när barn glömde regler kunde det bero på att de var uppslukade av sin lek och att konflikter uppstod som ett resultat av bristande kommunikation. I dessa situationer kan förskollärare behöva stötta barnen att hitta en lösning. Ólafsdóttir, Danby, Einarsdóttir och Theobald (2017) menar att regler, för både förskollärare och barn, påverkar hur de fungerar tillsammans och då behöver det finnas tydliga regler för vad som bör gälla.

Vidare beskriver Stanton-Chapman (2014) vikten av att välja rätt tidpunkt för förskollärare att komma in i eller lämna leken. Inträde i leken sker, enligt Stanton-Chapman (2014), bäst när barn byter eller växlar mellan olika roller och teman.

Gaviria-Loaizas m.fl. (2017) resultat visar vikten av att förskollärare är utbildade i de olika förhållningssätt och roller som förskollärare kan använda sig av för att förstärka barns lärande och stödja dem i lek. Ólafsdóttir m.fl. (2017) studie visar att det kan behövas mer forskning kring hur förskollärare, gällande barns deltagande i lek, kan stödja barns engagemang.

Sammanfattningsvis visar nyss nämnda studier att förskollärare bör vara engagerade, närvarande och observera barn i lek för att kunna uppmuntra och skapa sig förkunskap kring vad barn kan. I leken får även kommunikationen en central roll.

2.4.2 Studier kring barns lekstrategier

I följande avsnitt kommer vi redogöra för tidigare forskning om barns lekstrategier. De lekstrategier som har identifierats handlar om att involvera vuxna, i detta fall förskollärare, i leken. Det handlar även om hur samspelet mellan barn och vuxna kan vidareutveckla en lek, hur barn ser förskollärare som den kompetente, hur barn söker bekräftelse och hur förskollärare hjälper till att lösa konflikter. Samspelet barn emellan handlar om makt, förhandlingar, uteslutningar och skyddande av lek.

Pramling Samuelsson och Johansson (2009) studie baserades på videoobservationer av barn på åtta förskolor och en grundskola där syftet var att undersöka barns motiv till att involvera förskollärare i sina lekar. I deras studie framkom det att barnen använder sig av olika strategier för att involvera förskollärare i den fria leken. Barnen kan ha behov av hjälp från förskollärarna för att vidareutveckla leken eller för att skapa ett lärande genom leken. En annan anledning till att vilja involvera förskollärare i lek är att barn ser förskollärare som mer kompetenta och att barn söker bekräftelse. Slutsatsen forskarna kom fram till var att barn involverar förskollärare när de vill skapa en lekfull kommunikation som kan utveckla leken.

Även i Theobald, Danby, Einarsdóttir, Bourne, Jones, Ross, Knaggs och Carter-Jones (2015) resultat framgår det att förskollärare på olika sätt kan ställa frågor under leken för att försöka utveckla den. Theobald m.fl. undersökte vad leken betyder för barn genom att förskollärarna i studien visade barnen videoinspelningar från observationer som genomförts av förskollärarna när de var i den fria leken. Genom att visa barnen observationerna fick förskollärarna möjlighet att ställa frågor till barnen, som till exempel, vad gör ni här?

När barnen hade sett observationsfilmerna, och fått frågor kring vad de lekte och vad som hände i leken, diskuterade förskollärarna och barnen filminnehållet tillsammans. Genom att diskutera fick barnen använda sig av social interaktion och även det verbala språket för att ge uttryck för vad de såg. Resultatet visar att det finns fördelar med den fria leken i förskolan, nämligen att den stimulerar barns utveckling och lärande genom social interaktion.

Pramling Samuelsson och Johansson (2009) studie visar, i resultatet, att barn i den fria leken stimuleras till utveckling och lärande. Gaviria-Loaiza m.fl. (2017) studie stöder idén om att barn kan utveckla färdigheter och lära sig genom lek. Vidare framkommer det i studien att det är av vikt att främja barns proximala utvecklingszon där lärare vägleder och stöttar genom sina olika roller. I Jonsdottir (2007) kvantitativa studie, där syftet var att genomföra en kartläggning över de sociala relationer som barn har, för att försöka bidra till en nyanserad bild av förskolan. Genom studien skapades ett underlag för diskussion huruvida förskolans miljö ger barn möjligheter att skapa goda relationer. I Jonsdottir (2007) studie användes pedagogskattning för att få en bild av hur förskollärare uppfattar barns färdigheter och egenskaper. Resultatet visar även att det finns ett samband mellan hur barn uppfattar sina sociala relationer och hur pedagogerna uppfattar barnens sociala egenskaper och färdigheter. Vidare menar Jonsdottir (2007) att, för att kunna skapa bra förutsättningar för relationer som är goda mellan barnen, behöver förskolan skapa förutsättningar som gynnar dessa relationer. Slutsatsen av studien visar att förskolan är en social arena som bidrar till att forma barn, inte enbart till individer utan också till kön enligt traditionella könsmönster.

Ólafsdottir m.fl. (2017) genomförde en etnografisk studie med barn i åldern tre till fem år. Studiens resultat visar att barn utmanar de regler som sätts av förskollärare. Det framkommer att barn som har kontroll över leken använder olika strategier, de kan skydda leken eller utesluta kompisar från lek. Även Markström och Halldén (2009) genomförde en etnografisk studie som under ett halvår studerade två förskolor belägna i två olika områden. På förskolorna fanns det 25 respektive 42 barn i ålder mellan ett och sex år, där arbetade det sex respektive åtta förskollärare. Observationer genomfördes där de dokumenterade rutiner, materiella förhållanden, hur vardagen såg ut samt interaktioner mellan förskolorna. Avsikten med studien var att analysera vad barn gör i leken samt skapa en förståelse hur barnen kan anpassa sin makt. Deras resultat visade att barn är aktiva i leken där lekandet sker. De kom även fram till att eftersom förskolan är en plats för barnen använder barn sig av olika strategier för att kunna förhandla om social ordning, hantera regler och personlig autonomi. Studien visade på ett mönster där barnen med hjälp av strategier får sin vilja igenom för att rädda leken och förhandla med kamraterna. Det framkommer i Pramling Samuelsson och Johanssons (2009) studie att barn, när de vill uppmärksamma att någon kamrat bryter mot regler, involverar förskollärare för att få hjälp att lösa eventuell konflikt som uppstått. Jonsdottir (2007) menar att barn i lek kan vara selektiva när de väljer vilka de leker med och att en del barn inte anses kunna eller ens får delta i leken.

Löfdahl och Hägglund (2006) beskriver i sin artikel hur de gjort en ny analys av tidigare forskning om fri lek, kommunikation och samspel i relation till barns deltagande i lek och makt. Sju flickor och tre pojkar i åldern tre till sex deltog och observerades. Innehållet fokuserade på hur förskolebarn kommunicerar i lek och agerar i relation till makt och socialt deltagande. Resultatet visar att barns fördelning av makt och deltagande i lek baseras på vilka som kan delta och vilka som inte kan delta i leken, det beskrivs även att det kan göras undantag från dessa regler.

Löfdahl och Hägglund (2006) tolkar det som att de yngre barnen, verbalt eller icke-verbalt, ses som mindre attraktiva eller har sämre status. Markström och Halldén (2009) menar att barn behöver kunna samarbeta för att kunna försvara sitt eget utrymme. Det beskrivs att det, i vissa situationer, finns regler som barnen bör förhålla sig till. Det kan ibland hända att barn tolkar dessa regler, trots att de accepterat dem, individuellt och utifrån social ordning. För att barn i olika situationer ska kunna lösa problem använder de sig av olika strategier för att samarbeta för att få tillgång till tid och rum. Det är strategier för samarbete, tystnad, delvis acceptans, förhandling och undvikande. När barn interagerar tillsammans med sina kamrater kan de olika strategierna förändras, tolkas och ändra den sociala ordningen som finns.

3 Teoretiskt perspektiv

I följande avsnitt presenteras valt teoretiskt perspektiv och teoretiska begrepp som legat till grund för att tolka, förstå och analysera studiens resultat.

3.1 Sociokulturellt perspektiv, mediering och lek

Sociokulturellt perspektiv

I ett sociokulturellt sammanhang beskrivs barns utveckling vara beroende av interaktionen med andra människor. Vad än barn är med om, oavsett om det är i förskolan eller hemmiljön, blir interaktionen med vuxna och barn avgörande för hur barn agerar och tänker. Lärande och utveckling sker enligt Säljö (2014) i all interaktion och förändras ständigt. Det som finns runtomkring påverkar individens utveckling och lärande. Det betyder att människan i samspel med andra, genom det kulturella och sociala formas till kommunicerande, tänkande och kännande varelser där språket blir ett redskap. Barn använder erfarenheter och kunskap i verbala situationer och därmed skapas nya färdigheter. Färdigheterna som barn får kan beskrivas genom den proximala utvecklingszonen och definieras som ett avstånd mellan vad barn klarar av själv, utan stöd från andra och vad barn med stöd klarar av. Säljö (2014) menar att barns utveckling startar när de börjar kommunicera med omgivningen, vilket då innebär att människan är en kulturvarelse likväl som en biologisk sådan. Det innebär att det finns både en sociokulturell och en biologisk utvecklingslinje där språket har en nyckelroll.

Vygotskij (1999) beskriver hur barn som löst kommunikationskoden har upptäckt språkets symboliska funktion, behärskar tecken som tillhör ett visst föremål och att det då sker en förbindelse mellan tänkande och språk. Det är då barn kan kommunicera med vuxna och även andra barn, eftersom de använder ord som de anser har betydelse.

Mediering

Säljö (2014) beskriver begreppet mediering, där människan både utvecklar och använder olika redskap i samspel med andra. Med det menas att människan lär sig att hantera olika slags redskap som är medierande. Två redskap som beskrivs som medierande är språk och kommunikation. Med hjälp av kommunikation kan människor tillsammans byta och samla erfarenheter med varandra. Det är även med hjälp av kommunikationen som människor kan samspela med varandra i olika aktiviteter. Med hjälp av språk och ord kan människan, enligt Säljö (2014), skapa ett uttalande om omvärlden och därmed göra att den framstår som meningsfull.

Lek ur ett sociokulturellt perspektiv

Vygotskij (2016) menar att utveckling sker efter behov och intresse snarare än efter ålder då utvecklingen styrs av behov, lust, drivkraft och motivation. Vygotskij menar att barn har olika roller som de förhåller sig till och det tydliggörs vid lek och återspeglar verkligheten. Vidare beskrivs att barn är fria i leken då de genom sina handlingar själva bestämmer. Om barn inte har krav på sig i lek, utan får känna nöje och har ett intresse, kan leken ses som viktig och meningsfull (Vygotskij, 2016).

4 Metod

Under detta avsnitt kommer vi att redogöra för studiens valda metod, forskningsdesign, urval, procedur, dataanalys, tillförlitlighet och etiska överväganden.

4.1 Undersökningssdesign

I vår studie har vi valt att använda oss av en kvalitativ forskningsansats. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver en kvalitativ ansatts används för att ge en kunskap om världen. De beskriver vidare att en kvalitativ intervju kan ge både kunskap om och en bild av verkligheten. Intervjun kan enligt Kvale och Brinkmann (2009) ses som en process i kunskapssökande. Vetenskapsrådet (2017) skriver att vilken metod som används i studien har betydelse och blir avgörande för resultatets karaktär och värde. Enligt Bryman (2011) handlar kvalitativa studier om att vara mer inriktad på ord än siffor, han beskriver att en kvalitativ forskningsstrategi är tolkande, konstruktionistisk och induktiv.

Valet av en kvalitativ intervjustudie är motiverat när syftet är att undersöka hur respondenterna beskriver ett visst fenomen.

Förskollärare är i vardagen på förskolan där de ser, hör och kan diskutera, tolka och få en gemensam syn kring både den fria leken och barns lekstrategier.

Semistrukturerade intervjuer genomfördes för att undersöka hur förskollärare beskriver sitt förhållningssätt till den fria leken samt hur de beskriver barns olika lekstrategier i den fria leken. Bryman (2011) beskriver att vid semistrukturerade intervjuer används en intervjuguide där det finns förbestämda frågor att förhålla sig till. Under en semistrukturerad intervju har respondenterna möjlighet att besvara frågorna med egna ord.

Även Roos (1984) beskriver en kvalitativ semistrukturerad intervju som en metod som kan användas för att respondenterna ska få möjlighet att kunna utveckla sina svar utifrån egna insikter och tankar.

4.2 Urval

Valet av förskollärare och kommuner baserar sig på ett bekvämlighetsurval då deltagarna var bekanta för oss sedan tidigare. Sex av de åtta förskollärare som valde att delta under de semistrukturerade intervjuerna var bekanta med oss sedan tidigare. Förskollärarna hade från sex månader till 12 års erfarenhet och de hade olika erfarenheter av att arbeta i barngrupp ett till treåringar, tre till femåringar, ett till femåringar och även med sexåringar i förskoleklass. De respondenter som deltog i studien arbetade i fyra olika kommuner och ingen av respondenterna arbetade på samma förskola.

4.3 Procedur

I början av studien utformades två frågeställningar utifrån valt studieområdet och syfte. Utifrån våra frågeställningar började processen med att skapa ett missiv och en intervjuguide. Dessa skickades sedan ut via mail till åtta olika förskollärare i valda kommuner och kommunala förskolor.

Förskollärarna fick i lugn och ro läsa igenom missivbrevet och intervjufrågorna för att kunna reflektera kring intervjufrågorna och ett eventuellt deltagande. Det var fem respondenter som svarade att de behövde tacka nej till medverkan på grund av sjukdomar och svårigheten att gå ifrån barngruppen. Nya missiv skickades därmed till fem andra respondenter som tackade ja till att delta i intervjuer.

Dagar och tider erbjöds och efter överenskommelse med förskollärarna bokades intervjuerna in. Intervjuerna ägde sedan rum, med en förskollärare i taget, på respektive förskola för att förskollärarna inte skulle kunna påverka varandras svar. Intervjuerna varierade mellan 12 och 30 minuter. I och med att intervjuerna genomfördes på förskolan kunde förskollärarna ansluta till verksamheten direkt efteråt. Intervjuerna delades upp mellan oss för att effektivisera vår process i arbetet, vilket innebar att vi genomförde fyra intervjuer var. En förskollärare fick inte tiden att gå ihop och erbjöds då en intervju via telefon istället.

Denna intervju skedde i ett avskilt rum hos intervjuaren där högtalarfunktion på telefonen användes, samtidigt som förskolläraren satt i sin hemmiljö. Intervjuerna spelades in med hjälp av Ipad, telefon och en Sony Recorder, för att vi efterhand skulle kunna lyssna på intervjuerna och transkribera. Med hjälp av inspelningar och transkriberingar kunde vi delge varandra vårt datamaterial för att tillsammans diskutera, analysera, koda och skapa olika teman.

4.4 Dataanalys

Vi valde att dela på arbetet med att intervjua deltagarna och transkribera insparringarna för att på så sätt effektivisera processen. Transkriberingarna valde vi att skriva ut för att lättare kunna läsa och analysera dem flera gånger. Sedan sökte vi efter olika underteman utifrån våra undersökningsfrågor. Vi valde att använda oss av en tematisk analysmetod som enligt Bryman (2011) innebär att centrala teman skapas, utifrån insamlat material, och sedan även underteman. I vårt fall hade vi redan två förutbestämda teman som vi valde att analysera vårt insamlade material utifrån. Bryman (2011) förklarar att en tematisk analys ämnar strukturera det material som samlats in. Färgkodning, för att urskilja det centrala i transkriberingarna, genomfördes i ett nästa steg; blå färg stod för förhållningsätt och gul stod för lekstrategier. Utifrån denna färgkodning eftersökte vi vidare likheter och skillnader, specifika ord samt uttryck i det utskrivna kodade materialet.

Bryman (2011) menar att fokus ska behållas på vad som ska undersökas. Syfte och frågeställningar fanns nedskrivna på post-it lappar som sattes på våra datorer för att finnas nära till hands under processen för att inte tappa fokus på vad studien ämnade undersöka. Det första temat som framkom blev Förhållningsätt till den fria leken med underrubrikerna Närvarande och lyhörd, Barnsyn, Lek fri från vuxenstyrning och Strategier. Nästa tema blev Lekstrategier i den fria leken med underrubriken Makt, styrning och det sociala.

4.5 Tillförlitlighet

Bryman (2011) beskriver att tillförlitlighet kan betraktas utifrån delkriterierna trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet.

4.5.1 Trovärdighet och pålitlighet

Bryman (2011) ser att processen med att skapa trovärdighet och pålitlighet i en studie handlar om att det finns en tydlig och fullständig redogörelse i studien om hur alla faserna i forskningsprocessen har genomförts. Det är även viktigt att följa de vetenskapliga regler som finns när studiens resultat ska presenteras. För att stärka studiens pålitlighet kan innehållet behöva granskas av någon annan, som anses ha behörighet till materialet. Denna studie har kommenterats i två grupphandlingar, där andra studenter har läst texten och gett respons under tiden som den har varit i process. Vi har förhållit oss till forskningsreglerna och de forskningsetiska principerna under hela arbetsprocessen.

4.5.2 Överförbarhet

Bryman (2011) menar att om och hur resultatet går att använda i andra situationer men även i andra miljöer är relaterat till studiens överförbarhet. Vi är medvetna om att denna intervjustudie inte är stor vilket betyder att det inte går att generalisera resultatet, men att andra förskollärare på andra förskolor kan resonera liknande som de vi intervjuade. Det kan finnas skillnader mellan förskollärarnas tänk kring den fria leken fast de har liknande utbildning, har samma uppdrag och att de befinner sig i en liknande miljö, det beror på hur varje individ ser på fri lek utifrån sina tidigare praktiska erfarenheter och teoretiska ståndpunkter.

4.6 Etiska överväganden

Under studien har vi beaktat de etiska riktlinjerna som beskrivs av Bryman (2011), Vetenskapsrådet (2017) och Kvale och Brinkman (2009). Vetenskapsrådet (2017) tydliggör att de som medverkar i forskningen ska behandlas med respekt. Det handlar om att forskarna behöver informera dem som ska medverka, vad som sker innan, under och efter datainsamlingen. Bryman (2011) och Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att för att genomföra en studie behöver forskarna förhålla sig till de fyra etiska principerna och det är något som vi förhållit oss till under studien.

Informationskravet - informationskravet uppfylldes genom att vi skickade ut ett missiv till de berörda respondenterna där studiens syfte framgick samt vad respondenternas deltagande i studien skulle innebära. Vi valde att kontakta respondenterna innan missiv skickades för att fråga ifall de ville delta i studien och för att informera om att intervjuerna beräknades ta ca 30 minuter.

Samtyckeskravet - handlar om att deltagandet i studien är frivilligt och att den som deltar när som helst kan avbryta sin medverkan och det innebär att deltagarna i studien har rätt till att bestämma över sin medverkan. Deltagarna i vår studie tillfrågades och också kunde tacka nej till medverkan, vilket några också valde att göra.

Konfidentialitetskravet - innebär att deltagarnas uppgifter ska behandlas konfidentiellt. Det betyder att deltagarnas personuppgifter ska förvaras på ett sådant sätt att ingen obehörig kan komma åt dem. Vi nämnde inte några namn, varken på förskolor eller respondenter i resultatet. Vi har vidare förhållit oss till GDPR genom att alla personuppgifter har skyddats och enbart sparats via USB sticka. Allt material kommer vidare att raderas när det självständiga arbetet har examinerats.

Nyttjandekravet - betyder att det insamlade datamaterialet från respondenterna enbart får användas i det syfte som angetts. Respondenterna fick ta del av missiv där det framkom hur datamaterialet skulle användas. I missivet framkom det att respondenternas deltagande enbart gäller till denna studie. Deltagarna fick även veta att denna studie kommer publiceras på databasen DiVA.

Ett etisk dilemma som uppstod innan intervjuerna, var att en av respondenterna inte kunde medverka på plats. Istället erbjöds respondenten en telefonintervju. Även under telefonintervjun höll vi oss till de etiska principerna. Telefonintervjun genomfördes i ett enskilt rum, för att ingen skulle kunna höra vad respondenten svarade.

5 Resultat och analys

Under detta avsnitt kommer vi att redogöra för studiens resultat och även analysera resultatet utifrån dessa frågeställningar:

- Hur beskriver förskollärare sin roll i barns fria lek?
- Hur beskriver förskollärare barns olika lekstrategier i den fria leken?

5.1 Förhållningssätt till den fria leken

Lek som definition ses på olika sätt, dock delar alla respondenter uppfattningen att den fria leken sker fri från vuxna. Det framkommer i resultatet att förskollärare uppfattar att de behöver vara närvarande och lyhörda för barn och i den fria leken. Vidare ser de sig behöva en barnsyn som innebär att barnet ses som kompetent och att de som förskollärare behöver hitta strategier som underlättar den fria leken.

5.1.1 Fri lek och vuxnas styrning

I intervjuerna framkommer det att det råder funderingar kring vad begreppet fri lek verkligen betyder och innebär. Ett exempel på citat från en intervju:

Just den här fria leken vad är fri lek också liksom det är ju lite, såna saker diskuterade vi mycket i min utbildning också.

Intervjuerna visar att merparten uppfattar att leken kan ses som fri från något och att den är fri från vuxenstyrning. Ett exempel på citat från en intervju:

Det lättaste är ju att säga att det är liksom den leken barnen väljer lite så. Eh vad dom väljer att göra när ingen är där och styr.

En annan beskrivning kring den fria leken gavs och ett nytt begrepp framkom:

Vi har valt att kalla det för fristyrd lek istället för fri lek och vi pedagoger finns med hela tiden och vägleder barnen.

Det handlar inte om att förskollärarna inte ska vara närvarande, utan det är barns egen fantasi som agerar och att barn behöver leken.

Annars tycker jag att barns fria lek är väldigt väldigt helig, jag tycker att man ska låta den få vara lite så.

En annan fundering som förskollärarna beskrev, i intervjuerna, är om den fria leken existerar eller inte och beskrevs så här:

Frågan är om den ens existerar, då hela förskolan är en vuxenkonstellation för barn genom att de vuxna tar fram och bestämmer vilket material som ska användas.

Citatet visar att förskolläraren anser att förskolan enbart är styrd av de vuxna. Det påtalas att barn dock kan ha ett inflytande i vad för material som ska finnas, men att det alltid är de vuxna som bestämmer vilket material som kommer in i förskolan eller inte. Det framkommer vidare att begreppet fri lek kan upplevas som något negativt och att respondenten menar att det kan tolkas som negativt om förskollärare inte har en medveten undervisning utan enbart låter barnen agera fritt i lek. Vidare beskrivs det att det positiva med fri lek är när förskollärarna har en medvetenhet och planerar verksamheten för att skapa ett lärande hos barnen.

Det beskrivs av en förskollärare:

Men att man har medvetna lärmiljöer eller finns en vuxen i bakgrunden som kan stötta när barnen vill göra. Så jag tänker att det kan finnas olika, en skala av fri lek en medveten och icke medveten. Och den medvetna tänker jag är superviktigt där man har ett syfte och har en närvarande vuxen.

I citatet beskrivs det att förskolläraren anser att det även finns en positiv syn på begreppet fri lek om det finns ett syfte med att som förskollärare närvara.

Intervjuerna visar att den fria leken även kan innebära, som tidigare nämnts, att barn kan få ett material tilldelat sig som de sedan får använda fritt att leka med. Barn får med andra ord välja själva vad de vill leka med och hur materialet ska användas. Det framkommer vidare att den fria leken ses som väsentlig då den är grunden till barns utveckling. I leken använder barn sina tidigare erfarenheter och upplevelser och det är något som Säljö (2014) menar hjälper barn att skaffa nya färdigheter. Det är dessa färdigheter som förskollärare kan använda sig av när de planerar lekar och aktiviteter.

Fri lek är viktigt, det är då som barnen oftast ger uttryck för allt som dom upplever eller har upplevt eh men även dom erfarenheter de har med sig i sitt bagage skulle jag säga. Och sen kan vi bygga massor på barnens utveckling och lärande även i den fria leken.

I citatet beskriver förskolläraren hur de kan, genom att studera, lyssna och se vad barnen upplever, genomföra aktiviteter och undervisningstillfällen som grundar sig i vad barnen visat intresse för.

5.1.2 Analys av fri lek och vuxnas styrning

Fri lek har olika innebörd beroende på vem som tillfrågas. Sammantaget kan sägas att leken kan anses vara fri från något. Utifrån respondenternas svar blir det tydligt att den fria lekens innebörd är att den är fri från vuxenstyrning och undervisning. Det visar sig även att barn i den fria leken använder sig av mediering, då de samtalar och diskuterar fram lösningar istället för att ha krav i leken. Vygotskij (2016) menar att den fria leken är när barn i lek inte har krav på sig och att detta kan tolkas som att barn som ser leken som meningsfull och intressant också kan uppfatta den fria leken som just fri då den är kravlös. Det framkommer i intervjuerna att det är av vikt att vara en fysiskt närvarande förskollärare för att kunna stötta barn i den fria leken.

Säljö (2014) menar att barn i en utvecklingszon som är proximal kan definieras av vad ett barn klarar av själv, utan stöd och med stöd av andra. Intervjuerna visar på att förskollärare har ett förhållningssätt där de är närvarande för att veta ifall de behöver ingripa i leken och stötta barnen i deras sociala utveckling. Resultatet visar att förskollärare anser att barns fria lek är helig, då barnen själva styr den.

5.1.3 Vuxnas närvaro och lyhördhet

I intervjusvaren framkom det att förskollärares förhållningssätt till barns fria lek beskrivs som att vara närvarande och lyhörd för vad som sägs och sker i leken. Det finns en uppfattning att det endast är när förskollärare är närvarande som de kan veta om barnen leker eller inte.

En förskollärare beskriver:

För vi vet ju inte i sådant fall om barnen leker eller inte det handlar om ju mycket om det också, vi säger att barnen leker men leker de verkligen och det kan vi ju inte veta om vi inte är där och vi kan inte hjälpa och stötta barnen i den fria leken om vi inte är där.

Den intervjuade förskolläraren menar här att förskollärare bör vara närvarande i leken.

Att försöka se leken ur ett barns perspektiv samt att studera leken för att se vilka roller barn tar, gör det lättare att förstå leken. Vidare nämndes det, i intervjuerna, att genom fysisk närvaro kan förskollärare stötta barn i olika situationer som uppstår. I intervjuerna framkom det även att förskollärarna anser att de kan vara antingen aktiva eller passiva i barnens lek. Med aktiva menade förskollärarna att de kan behöva ingripa om det finns behov av hjälp för att en lek ska kunna fortsätta och utvecklas. Den passiva förskolläraren är den som finns i bakgrunden och avvaktar och inte ingriper i barnens lek för att se om barnen själva kan lösa olika situationer. Förskollärarna beskriver vidare att det handlar om att vara närvarande och lyhörda för att kunna avgöra när de behöver vara aktiva och passiva, de nämner även att det är av vikt att vara utspridda på avdelningen. Följande citat visar att förskollärarna lyssnar in vad barnen gör och var barnen befinner sig:

Eftersom det ibland pågår flera fria lekar så brukar jag sätta mig där jag hör att jag behöver mest vara.

Det framkommer även att förskollärare fördelar sin närvaro på hela avdelningen för att kunna vara i fler lekar och även ha en överblick för att skapa sig en uppfattning om vad som sker. Genom att vara närvarande kan risken för konflikter och utanförskap minska. I intervjuerna framkommer det att deltagarna medvetet kan placera sig i ett rum för att skapa trygghet hos barnen, få en överblick och för att skapa förutsättningar för en fungerande lek. Att förskollärarna har en medvetenhet om sin placering vid barns fria lek är något som en av förskollärarna nämner kan leda till att barnen känner sig trygga och att de vet att förskollärare är närvarande. En beskrivning kring skapande av trygghet beskrivs på följande vis:

Jag tror ju att om personal sprider ut sig och att man är stationerad i rummen. Åh även om då barnen lämnar rummet åh det kanske bara är två barn så tänker jag ändå att man ändå ska fortsätta åh sitta där för sen kommer dom ju tillbaka åh då är det ju tryggt att den vuxna sitter kvar.

I förskollärarens citat beskrivs att förskollärare delar upp sig på avdelningen och placerar sig strategiskt för att lättare vara där barnen är och därmed skapa trygghet hos barnen. Det framkommer även att barnen bör få vara i fred i sina lekar då de anses äga sin tid, rum och lek.

Några av förskollärarna påtalar att på deras förskolor finns det draperier eller skynken som går från halva dörren och ner till golvlister, som kan bidra till att barnen känner att de får vara ifred. Förskollärare kan därmed både se och höra om det händer något som de behöver stoppa eller stötta. Det kan skapa en känsla, för barnen, av att de är "fria" från vuxna.

Det beskrivs vidare att det även kan vara tillåtet att barn får stänga en dörr om sig. Idag finns dörrar med fönster som ger en insyn i rummet och då blir det mer tillåtande att stänga en dörr. Det anses av de intervjuade att barn ska få utrymme och det beskrivs av en förskollärare att:

Barn behöver ju också få va lite själva och känna att de äger sin tid och lek.

Citatet tydliggör att förskolläraren anser att barn även ska få vara ifred i sin lek och att förskollärare då behöver ta ett steg tillbaka.

I studiens intervju svar framgår det att förskollärare kan behöva stötta barnen i deras lekar och att de behöver vara närvarande där leken utspelar sig för att kunna se vad som händer och sker i leken. Det framkommer samtidigt att förskollärare bör låta barn få försöka lösa sina konflikter på egen hand men att förskollärare behöver finnas i närheten för att kunna stötta. Intervjuresultat visar att vuxennärvaron kan bidra positivt till både enskilt barn som vill in i lek men även till barn som är i lek.

5.1.4 Analys av vuxnas närvaro och lyhörddhet

Resultatet visar att förskollärarna i studien förhåller sig till den fria leken på två skilda sätt då de å ena sidan väljer att vara närvarande och lyhörda, för att kunna uppfatta vad barn gör, och å andra sidan låta barn få vara i fred. Det framgår även av svaren från förskollärarna att de kan behöva stötta barn i lek och att det är av vikt att vara där leken utspelar sig för att lättare kunna se och höra vad som sker i leken.

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv menar Säljö (2014) att kommunikation mellan barn och barn samt mellan barn och vuxna är en stor del i förskolan. Det handlar om den proximala utvecklingszonen och innebär vad barn kan utan hjälp och vad de kan med hjälp av en annan individ. I resultatet blir den proximala utvecklingszonen tydlig utifrån hur förskollärare agerar för att avgöra när de ska ingripa och när barnen själva kan lösa problem utan förskollärares stöttning. Det blir därav betydelsefullt att som förskollärare vara närvarande och lyhörd för barnens fria lek.

Vidare räcker det inte med att enbart säga vad barnen ska göra utan även finnas där, samtala och stötta vid behov.

Resultatet visar att det finns en uppfattning att barn ska få försöka lösa sina konflikter på egen hand och det kan, utifrån ett sociokulturellt perspektiv, betraktas som ett sätt att låta barn få öva på att lösa kommunikationskoden för att kunna kommunicera och skapa en förståelse för det symboliska språkets funktion (Vygotskij, 1999).

5.1.5 Fri lek och vuxnas barnsyn

I studien framkommer vikten av att som förskollärare se och tro på barnet samt att se barnet som kompetent oavsett om de behöver stöttning i att samspela med andra kamrater i den fria leken eller inte. Förskolläraren beskriver att det handlar om att lyfta det positiva som barn gör i leken, inte enbart det negativa.

Förskolläraren beskriver att miljön kan vara en hjälp där den visar vad barnen kan leka vid olika stationer och att den är inbjudande till lek. Det beskrivs att det överlag är lätt att döma barns lek för snabbt utan att veta barnens tankar kring leken, förskollärare kan i stället fråga barnen vad det är de leker och vad som händer i leken. En beskrivning kring denna aspekt ges här:

Så att man eh inte ska va för snabb och döma vad det är de leker som man bara ser utifrån utan men ibland kan det vara bra att fråga vad det är som händer och vad de leker åh lite såna saker.

Ytterligare aspekter som lyfts fram i intervjusvaren är vikten av att stärka barns självkänsla och självförtroende. Svaren gör gällande att förskollärare behöver tro på barnen, ge dem förutsättningar att tro på sig själva och att det i sin tur skapar starka och kompetenta barn. Vidare framkommer det i intervjun att om förskollärare är positiva, engagerade och närvarande vid barns lekar kan det smitta av sig positivt på barngruppen. Förskolläraren förklarar vidare att barnen blir påverkade av deras positiva inställning som gör att barnen påverkar sina kamrater positivt också.

5.1.6 Analys av fri lek och vuxnas barnsyn

I resultatet framgår det att det anses vara av vikt att se barnen som kompetenta och att förskollärare behöver tro på att barnen kan lyckas. Förskollärarna beskriver att det kan finnas tillfällen där de behöver finnas vid barns lek för att kunna stötta dem att till exempel sätt ord på deras aktiviteter och vad barnen menar med sitt inträde i lek. Förskollärares verbala stöd i barns lek kan betraktas som en form av mediering, med grund i att Säljö (2014) som lyfter språket och kommunikationen mellan barn och vuxna som medierande verktyg. I kommunikationen sker ett utbyte av erfarenheter som bidrar till att skapa ett samspel. Det framkommer i resultatet att förskollärare ser att det är viktigt att fråga barn vad de leker innan leken döms ut. Vidare framkommer det att förskollärare anser att det är viktigt att vara engagerade, positiva och närvarande. Det kan tolkas som att om förskollärare som engagerar sig och påvisar vikten av lek också bidrar till att barnens egna lekar kan stärka och därmed uppmuntra barnen till ytterligare lek.

Ur ett sociokulturellt perspektiv kan det tolkas som att barns behov, lust, drivkraft och motivation stärks genom att förskollärare är engagerade i olika grad och i olika situationer, vilket kan skapa en känsla av meningsfullhet för barnen i lek (Vygotskij, 2016).

5.1.7 Strategier för underlättande av den fri leken

I intervjuerna beskrivs det vara av vikt att som förskollärare förhålla sig till barn och barns lek på ett individuellt sätt och att det finns olika strategier som förskollärare kan använda sig av för att kunna bemöta barnen på olika sätt. De strategier som synliggörs är hur förskollärare¹) använder sig själva som ett redskap eller hjälpmedel i lek, 2) delar upp barngruppen, 3) konfliktlösning, 4) förskollärares agerande samt 5) kunna hindra deltagande i lek.

En strategi som beskrivs i intervjuerna är att förskollärare kan använda sig själva som ett redskap eller hjälpmedel, det vill säga att de leker in sig i en lek genom att skapa nya roller. På så sätt kan de även få med sig andra barn i leken. De ser att den strategin kan gynna barn som har svårigheter att själva komma in i leken. Barn som inte har det verbala språket kan också behöva hjälp med förslag på vad det kan ta för roll för att komma in i lek men även för att närma sig andra barn, bli accepterad och få en roll i leken. Det beskrivs av en förskollärare:

Då får man nästan knacka på lite i leken och säga hallå, behöver ni, nu kommer brevbäraren eller här kommer det en katt som är ute på vift är det någon som kan ta sig an den katten.

Den verbala kommunikationen är en faktor som beskrivs bli avgörande för hur förskollärare kan förhålla sig till leken för att stötta barnet på bästa sätt. Barn utan eller med ett mindre utvecklat verbalt språk kan ha svårare att samspela med sina kamrater och resultatet visar att förskollärare ser att i sådana situationer bör de finnas där för att sätta ord på vad barnet vill och eventuellt stötta dem in i lek. En förskollärare beskriver:

Kanske jag själv kan gå in som en katt tillsammans med det här barnet som har svårt att komma in i leken eh för att då få in den liksom, hela tiden bekräfta vad de leker och att den här personen får komma in.

Det framkom i studien att genom att förskollärare stöttar barn i deras fria lek kan de även utmana barn och få dem att tänka vidare och utveckla sina lekar. Det blir tydligt att förskollärare behöver stötta barns inträde i lek och att förskollärare även behöver kunna leka ut sig själva ur en lek.

Resultatet visar att förskollärarna även använder sig av en strategi där de delar upp barngruppen i mindre grupper, de använder hela avdelningen och skapar utrymmen som de ser ger goda förutsättningar för att barns lek ska kunna utvecklas. En annan strategi, som beskrivs, är konfliktlösning som handlar om att ge barn verktyg exempelvis genom förslag på hur de kan lösa sina konflikter verbalt. För att barnen själva ska kunna lösa konflikter som kan uppstå behöver arbetslaget använda samlärande som en strategi, där blir det nödvändigt att organisera arbetslaget kring hur de ska arbeta för att utveckla barns lek på förskolan.

Ytterligare en strategi som framkom i studien var att förskollärares agerande, där de inbjuder och inspirerar till lekar, kan bidra till att utforma förskolans miljö så att den blir stöttande och positiv för barnen och deras lekar. Det beskrivs av förskollärare hur miljöns utformning kan inbjuda barn till lek. En beskrivning kring denna aspekt ges:

Om jag kommer in i det här rummet, vad säger då här rummet mig.

Förskolläraren beskriver det som att de behöver skapa olika miljöer där de kan bjuda in barnen till olika lekar, vilket är något som behövs i förskolan. Förskollärare kan göra detta genom att ta tillvara på förskolans utrymmen och göra det bästa möjliga för att kunna erbjuda och skapa förutsättningar för att barn ska kunna utveckla sina lekar. Förskolläraren ser att det kan gynna både barn och vuxna om det ges introduktioner till nya lekar och material, som barn får tillgång till när nya lärmiljöer tillkommer.

Vidare tydliggör förskolläraren att barn bör få vara med och bestämma vilka regler som gäller, för att skapa ett samspel mellan barnen och förskollärarna. Det finns också en uppfattning att genom barns delaktighet blir det lättare för dem att förhålla sig till regler och de kan stötta och påminna sina kamrater om dem.

Resultatet visar att förskollärare ibland ser att det kan finnas skäl till att barnen kan få lov att säga nej till kamrater som vill göra inträde i en lek som pågår. Skälet till det är det kan ha skapats nya kamratkonstellationer och roller, det kan då vara bra att barnen får utforska dessa nya roller. Förskollärare ser att de ibland kan behöva se och stoppa barn innan de ens hinner fråga om de får vara med i lek, genom att erbjuda något annat, för att se hur pågående lek fungerar. Förskollärare lyfter dock vikten av att vara uppmärksamma på att det inte blir samma barn som hela tiden blir avvisad inträde i lek.

5.1.8 Analys av strategier för underlättandet av den fria leken

Att barn har svårt att ta sig in i en lek kan bero på att barnen inte har den verbala språkförmågan, vilket enligt Vygotskij (1999) kan vara ett tecken på att barnet inte har uppfattat eller förstått den funktion som språket har och därmed inte har löst kommunikationskoden. Eftersom barnen kanske inte alltid har en förståelse för vad som är lek och verklighet skulle det kunna betyda att barnen också saknar förståelse för de regler som existerar i leken. Ur ett sociokulturellt perspektiv kan det förklaras som att barn kan tolka en viss situation som en underordnad funktion i leken och att de då förhåller sig till olika roller. Vygotskij (1999) såg att denna underordnade funktion kan bli tydlig i lekar som speglar verkligheten.

Det framgår i resultatet att, som förskollärare, kunna leka in sig själv och barn i leken har betydelse men även att leka sig ut ur en lek spelar en central roll. I det sociokulturella perspektivet (Vygotskij, 1999) ses kommunikation och språk som centralt då det handlar om interaktion, språk och behov. I samspel med barnen kan förskollärare ses som ett medierande redskap då de hjälper barnen att upptäcka språkets symboliska funktion.

Vygotskij (2016) menar att leken skapar förändringar i både behov och medvetande och vi anser att förskollärare använder sig av olika strategier för att möjliggöra olika lekscenarion som gynnar utvecklingen. De strategier som framkommer i resultatet är att förskollärare 1) använder sig själva som ett redskap eller hjälpmedel i lek där kommunikationen får en betydande roll, 2) delar upp barn i mindre grupper för att kunna skapa utrymmen och använda avdelningen optimalt, 3) konfliktlösning där barn ges verktyg/förslag till lösning och att hela arbetslaget har en samsyn, 4) förskollärares agerande kring hur de bjuder in, inspirerar och utformar lekmiljöer samt 5) kunna hindra deltagande där det kan vara tillåtande för barn att säga nej till kompisar som vill in i lek och förskollärare kan hindra andra barn från att delta. Det framkommer även att miljöns utformning har en betydande roll då den kan beskrivas som den tredje pedagogen, att ge tydlig introduktion till nya lekar och att kunna erbjuda barn annat material eller lek är även det centralt för att möjliggöra leken för barn.

Sett ur ett sociokulturellt perspektiv blir språket det centrala för att möjliggöra dessa nämnda strategier och barns utveckling och lärande sker i alla samspel och är i ständig förändring (Säljö, 2014).

5.2 Förskollärares beskrivning av barns lekstrategier i den fria leken

I intervjuerna framkommer det att barn använder sig av olika lekstrategier i förskolan i såväl inträde och utträde i den fria leken som i barns makt och styrning i sociala sammanhang.

5.2.1 Barns lekstrategier i den fria leken

Barn kan sitta bredvid varandra och leka samma lek, inte tillsammans utan på var sitt håll och förklaras här:

”Bredvid-leken” är där de egentligen leker samma lek fast inte tillsammans, när man sitter bredvid varandra och gör det ändå och slutar tillsammans.

Det kan vara en inkörsport till att barnen testat nya kamratkonstellationer och roller samt involverar sina kamrater i sina lekar.

Det framkommer i resultatet att den fria leken blir mer tillgänglig för barn när den sker utomhus, det är för att barn har större utrymme att röra på sig där och det beskrivs av en förskollärare:

Om barnen får för mycket fritt spelrum blir det oftast rörigt och bara en massa spring. Den fria leken hänvisar vi utomhus.

När det gäller yngre barns lekstrategier, kring inbjudan till lek, beskrivs dessa som att barnen skrattar och sedan övergår detta till att springa runt på avdelningen. Det är deras sätt att interagera på då de inte har det verbala. En förskollärare beskriver så här:

Det blir leenden och det är skratt och det är mycket tjoande och sen så hakar dom på. Eh därför kan jag tycka att man upplever mycket med de här yngre att det blir mycket springa runt bara..inte bara så där, jag tror att det är deras sätt att interagera liksom.

I intervjuunderlaget beskrivs det av förskollärare att de äldre barnen uttrycker att kamrater inte får vara med och tillåter dem inte att träda in i lek. En beskrivning ges:

Men sen finns det ju strategier där man ser hur de utesluter varandra lite. Där man, när jag har jobbat lite med de lite äldre barnen som kanske börjar komma upp till tre-fyra år sådär då kan de ju va så att man..eh.. ja att dels kan man ju säga att helt enkelt ”att det är fullt”, ”du får inte plats”, ”det finns inte plats fler i leken” men så kommer ju ofta en pedagog då som då tycker att självklart ska alla få vara med.

Begreppet lekkoder beskrivs av förskollärarna som att barn använder sig av olika koder i lek. Det beskrivs så här:

Dels behöver vi ju hjälpa barnen, de behöver ju lära sig olika lekstrategier, lekkoder och sociala koder hur är man mot varandra, hur är man som kompis och sådant där.

Dessa koder använder barnen för att ta sig in och ut i en lek. Det förklaras som att:

Några är ju jättebra lekförebilder för andra barn som inte är där, medan vissa vill mer styra i en lek, medan vissa då är de som kan hjälpa in de andra barnen.

De barn som hjälper sina kamrater in i lek beskrivs av en förskollärare som vi-are och de barnen beskrivs vidare:

Det är dom barnen som får leken liksom att flyta på ett mer demokratiskt sätt skulle jag säga. Dom ser till att alla får vara mä och ta plats i leken eh och jag tycker att dom lyfter sina kompisar å då tänker jag på dom barn som kanske inte riktigt vågar helt och fullt ut.

5.2.2 Analys av barns lekstrategier i den fria leken

I resultatet framkom det att barn kan leka ”bredvid-lekar” för att senare leka tillsammans. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan det beskrivas som att barnen med hjälp av kommunikationen, verbal eller icke-verbal, har valt att samspela med varandra i aktiviteten då de delat och samlat erfarenhet kring en gemensam nämnare i leken (Säljö, 2014).

I intervjusvaren framkom det att yngre barn i förskolan, som saknar det verbala språket, kan springa runt på avdelningen och att det är deras sätt att interagera med sin kamrater. Säljö (2014) menar att interaktion med andra människor kan bidra till utveckling, ett lärande och att interaktionen ständigt förändras under tidens gång samt är en del av ett sociokulturellt perspektiv. Vi tolkar det som att barn genom denna förändring, över tid, både utvecklas och lär genom agerande, tänkande i samspel med andra, både barn och vuxna.

Studien synliggör hur vissa barn har hittat strategier för en väl fungerande lek då de får med sig andra barn i leken. Sett ur ett sociokulturellt perspektiv kan det beskrivas som att dessa barn har löst kommunikationskoden och kan kommunicera med ord som har betydelse för dem samt att förbindelsen mellan språket och tänkandet finns (Vygotskij, 1999). Resultatet visar även att barn som inte har knäckt koden och därmed inte kan tolka vad som sker i en lek istället kan förstöra eller ta något ifrån de

andra barnen vilket leder till ett negativt inträde i lek. Sociokulturella perspektivet menar att det är vad barn både säger och gör i interaktion med andra som avgör hur de både agerar och tänker. Vidare är det med hjälp av både ord och det verbala språket som barnet kan få leken att kännas meningsfull (Säljö, 2014).

5.2.3 Lekstrategiernas funktion, utifrån makt och styrning i sociala sammanhang

I intervjuvaren beskriver förskollärarna att de uppfattar det som att barn använder sig av strategier vars funktioner kan tolkas som makt och styrning i sociala sammanhang. Förskollärarna menar att det handlar om att de barn som har lekstrategier använder dem gentemot sina kamrater för att få sin vilja igenom.

Förskollärarna beskriver att det upplevs som att det finns maktspel och det beskrivs att barn använder uttryck som:

Du får vara med i leken, men då får jag komma på ditt kalas.

Genom detta citat ger förskollärarna exempel på hur barnen uttrycker sig gentemot sina kamrater för att styra dem. Det handlar om att barnen i dessa situationer vill få något tillbaka från sina kamrater, därför försöker barnen styra över sina kamrater genom en form av byteshandel. De vanligaste maktspelet som utspelar sig på förskolan sker av de äldre barnen. I intervjuunderlaget beskriver förskollärarna att barnen kan säga:

Jag är störst så jag bestämmer.

Förskollärarna nämner vidare att barn påverkar sina kamrater i lek:

De påverkar ju varandra i leken hela tiden, det är ju mycket styrning. Och det gäller ju att ha lite koll vem som styr och hur, och vilka maktförhållande som finns i leken. Det är ju oftast någon som har den lite starkare rollen och får styra lite mera och bestämma vem som får göra vad.

I ovanstående citat beskrivs det som att barnen inte själva väljer roller, utan kan bli tilldelad en roll som accepteras, för att få vara med i leken. De yngre barnen accepterar mer att de inte får vara med i leken, det beskrivs även att vissa barn har mer status än andra barn och genom det får sin vilja igenom. Även lekmaterial som finns på förskolan kan ge barn olika status beroende på vem som först hinner ta en leksak. En förskollärare beskriver så här:

Men jag tror att det finns vissa status grejer. Som exempel har vi legorummet och där har vi vissa bilar och för vissa barn blir det en status grej. Och då har barnen väldigt bråttom dit och ska ha den och får de inte den så blir det oftast konflikter och bråk kring det. Och sen har de hittat en visst plats som de ska sitta och leka vid också och det har också blivit en status grej i leken att sitta på den platsen.

Förskollärarna beskriver i intervjuerna att de är närvarande vid barns lek för att kunna minska risken för uteslutningar och för att inget barn ska känna sig utanför.

5.2.4 Analys av lekstrategiernas funktion, utifrån makt och styrning i sociala sammanhang

Resultatet visar att förskollärarna anser att barn använder sig av makt och styrning i sociala sammanhang som de vanligaste strategierna, och ger också exempel på hur barn förhåller sig till dem i den fria leken. Den makt och den styrning som synliggörs i resultatet kan ske på olika sätt och oftast kommer det till uttryck i form av att ett barn inte får komma på ett kalas eller att de större barnen bestämmer i leken. Ur ett sociokulturellt perspektiv (Säljö, 2014) kan det ses som att de barn som uttrycker sig på det här viset har förstått att språket är ett redskap i samspel och att de erfarenhets- och kunskapsmässigt kan använda språket till sin fördel i leken.

I resultatet framkom att det inte alltid är barnet själv som väljer vilken roll den tar. För att skapa ett samspel med sina kamrater accepterar barnet oftast den roll som barnet blir tilldelat.

Ur ett sociokulturellt perspektiv kan det tolkas som att det sker en kommunikation barnen emellan där språket får en avgörande roll och blir ett redskap för hur barnen interagerar med varandra (Säljö, 2014). Vidare menar förskollärarna att det är deras uppgift att visa barn hur man bör vara mot varandra. Det kan innebära att använda sig själva som medierande verktyg, genom kommunikation, för att skapa nya roller åt barn som vill in i en lek. Vygotskij (1999) menar att barn har vissa roller att förhålla sig till även i de lekar som återspeglar den verklighet som de känner till. Då allt som barnen är med om blir avgörande för deras roll i leken, de tänker och agerar utifrån den verklighet de känner till, blir förskollärarens interaktion i leken betydande för att skapa samspel mellan barnen (Säljö, 2014). Barn som har svårigheter i leken, med eller utan stöttning, finns inom den proximala utvecklingszonen och svårigheterna kan se olika ut, då alla barn är egna individer (Säljö, 2014).

6 Diskussion

I diskussionsavsnittet kommer studiens metod och resultat att diskuteras. I resultatdiskussionen kommer vi att diskutera förhållningssätt till den fria leken och lekstrategier i den fria leken samt studiens relevans för vårt framtida yrke.

6.1 Metoddiskussion

I studien användes en kvalitativ forskningsmetod där vi genomförde åtta semistrukturerade intervjuer med förskollärare. Vi anser att semistrukturerade intervjuer var ett lämpligt val för studien utifrån dess frågeställningar och syfte och vi fick därmed en fördjupad kunskap kring förskollärares roll i den fria leken. Syftet med studien var att fördjupa kunskapen kring förskollärares förhållningssätt till barns fria lek på förskolan. När vi genomförde våra semistrukturerade intervjuer fanns det möjlighet att ställa relevanta följdfrågor för att få mer utvecklande svar till studien.

Valet att använda oss av en semistrukturerad intervjuguide, där vi hade öppna förutbestämda frågor, var motiverande utifrån Bryman (2011) som beskriver att med hjälp av semistrukturerade frågor får intervjupersonerna möjlighet att utveckla sina svar.

Vi valde att använda oss av ett bekvämlighetsurval det är något som Bryman (2011) menar är när ett medvetet val görs i val av deltagande i studien. De som intervjuades var respondenter som vi dels kände till sedan innan och även lärt känna under vår utbildning. Då de deltagande förskollärarna inte utövade verksamhet på samma förskolor eller kommuner anser vi har varit fördelaktigt för vår studie. Vi är trots detta medvetna om att studiens resultat inte kan ses som en allmän beskrivning och inte är applicerbart på alla förskollärare, då det enbart var en liten grupp som deltog.

En svaghet vi reflekterade över var att vi hade kunnat upplevt och tolkat både svar och kroppsuttryck på olika sätt om vi båda hade deltagit under intervjuerna. En fördel med att intervju en förskollärare åt gången var att det skapades talutrymme där förskollärarna fick säga sin mening utan att bli avbrutna.

6.2 Resultatdiskussion

Syftet med denna studie var att fördjupa kunskapen kring förskollärares förhållningssätt till barns fria lek på förskolan. De frågeställningar som vi ämnade undersöka var hur förskollärare beskrev sitt förhållningssätt till den fria leken och hur de beskrev barns olika lekstrategier.

6.2.1 Förhållningssätt till den fria leken

Skolforskningsinstitutet (2019) påtalar att barn ska få tid till att både byta idéer och kommunicera med varandra vilket även framkom i denna studies resultat, kommunikationen kan vara både verbal och icke-verbal. Bateson (refererad i Jensen 2014) menar att barn använder sig av metakommunikation när barn är i lek, som kan beskrivas som att det sker en kommunikation i kommunikationen och att den kan vara både verbal som icke verbal. Resultatet visar att det verbala blir avgörande för att kunna både uppmuntra och stödja den fria leken. De barn som inte har ett utvecklat verbalt språk gynnas av en närvarande förskollärare som hjälper dem att sätta ord på och att samspela med andra. Det är därför av vikt att förskollärare är närvarande i barns lek, vilket också Tullgren (2004) belyser i sitt resultat. I sin profession anser vi att förskollärare bör vara närvarande, kommunicera och uppmuntra barn, eftersom det är då som förskollärare kan se och upptäcka vad barn kan och vad som fångar deras intresse. Samtidigt gäller det att hitta en balans, att inte ta över barns lek utan snarare bejaka och hjälpa dem att utveckla leken om det behövs.

Det framkommer vidare i resultatet att det är av vikt att som förskollärare finnas till hands och stödja barn i lek när de behöver hjälp, och här nämns ett passivt eller aktivt deltagande i barns lek.

Ett passivt deltagande beskrivs i termer av när förskollärare håller sig på avstånd från leken men samtidigt kan höra och se vad som sker för att på bästa sätt kunna stötta och ingripa om det behövs. När förskollärare är passiva anser vi att det kan synliggöras för förskolläraren hur en barngrupp eller olika individer samspelar. Det kan hjälpa förskollärare att se både barngrupp och individuella barn på ett helt nytt sätt och upptäcka nya aspekter av lek, kommunikation och samspel. Att som förskollärare delta aktivt i barns lek anser vi möjliggör stöttande av barn som är i behov av samspelsträning, att öka sitt ordförråd eller skapa relationer med sina kamrater. Levine och Ducharme (2012) resultat visar på ett liknande resultat, att om det finns en interaktion mellan barn och vuxna kan det bidra till att skapa ett önskvärt beteende hos barn. Gaviria-Loaiza m.fl. (2017) resultat visar å sin sida att det råder delade meningar kring huruvida förskollärare ska ingripa eller inte i barns lek. Det framhålls att ett ingripande antingen kan gynna barns lärande och utveckling eller komplicera leken. Vi anser att det är av vikt, att som förskollärare, fundera över sitt eget agerande och bemötande av barnen och deras fria lek.

När det gäller synen på barn visar resultatet att förskollärare behöver se barnen som kompetenta och tro på dem och det är vad som behövs för att stärka barns självkänsla och självförtroende. Om förskollärare lyfter det positiva som barnen gör och hittar strategier för att stötta barn och deras lek stärks barnens tro på sig själva. Vi anser att det är av vikt att tro på barnet och visa det, det kan ske på olika sätt och det gör att förskollärare skapar en relation till varje individ. Resultatet visar även att förskollärare som är positiva och engagerade i barns lärande och utveckling påverkar barngruppen på ett positivt sätt, och det anser vi gynnar varje barns utveckling och lärande på sikt. Resultatet visar att negativ påverkan på barns lek kan ske när förskollärare inte är närvarande i leken och därmed inte vet när de kan stötta eller ingripa för att hjälpa barnen. Det kan vara att förskollärare till exempel tolkar en situation fel i och med att de inte varit närvarande. Det framkommer att förskollärare bör fråga barn vad de leker innan en lek döms ut och här kan vi se att kommunikationen blir betydelsefull. Det blir för oss än mer tydligt att förskollärare behöver vara närvarande och även kommunicera med barn som leker, om det finns behov av det.

Det framkommer i resultatet att den fria leken som begrepp kan tolkas på olika sätt. Den fria leken kan ses som fri från vuxenstyrning, och det skapar frågetecken kring om den verkligen kan kallas fri och ett nytt begrepp synliggörs genom benämningen ”fristyrd” lek. Samtidigt beskrivs den fria leken vara en stor del av barnens utveckling och lärande och fri lek kan tolkas på olika sätt. Några förskollärare anser att den fria leken inte existerar medan andra menar att det är fri lek när förskollärare inte inkluderas i barnens lek. Det finns faktorer som kan bidra till att förskollärare inte kan inkluderas i barns lek, vilket kan bero på att förskollärare har olika uppdrag eller att det är brist på personal. Stanton-Chapman (2014) ifrågasätter tanken om att den fria leken inte skulle existera och menar att förskollärare via engagemang i barnens lekatmosfär bidrar till social utveckling.

Vi anser att begreppet ”fristyrd” lek nästan blir lättare att förstå och använda då förskollärare genom att närvara också kan påverka, eller styra, bara genom att finnas i närheten. I likhet med Säljö (2014) menar vi att den fria leken bidrar till både utveckling och lärande. Oavsett om den fria leken är fri från vuxenstyrning eller inte visar studiens resultat att förskollärarna behöver vara närvarande för att stödja leken. Enligt Hadley (2002) kan det finnas nackdelar med att lärare närvarar genom att placera sig i barnens fria lek. Det gäller därför att lärarna har en medvetenhet om vilket agerande som passar samt vilka strategier barnen använder sig av.

När det gäller strategier för underlättande av barns fria lek, visar resultatet att förskollärare kan behöva använda sig själva som ett redskap för att gynna en utvecklande lek, bidra till nya kamratkonstellationer och ett positivt klimat i barngrupp. Kommunikationen beskrivs som avgörande för samspel. Det förekommer även uppdelningar av barngrupper som ett sätt att skapa förutsättningar för en fungerande lek. Stanton-Chapman (2014) resultat lyfter fram att förskollärarna har en betydelsefull del i barnens fria lek. Det sker via deras engagemang, förberedelse, reflektion och kreativitet, för att skapa ett samspel mellan barnen och ge barnen möjlighet till interaktion. Vi skulle vilja påstå att lärande och utveckling sker konstant vilket innebär att den fria leken får en viktig roll i barns vardag, det är då de får tillfälle att använda sin erfarenhet och kunskap. Det är i interaktion och via närvaro som förskollärare kan reflektera, upptäcka nya intressen hos barnen och som i sin tur bidrar till nya idéer kring undervisning i förskolan. Den fria leken borde få större uppmärksamhet än den har idag då den bidrar med så mycket mer än ”bara” lek.

I studiens resultat framkommer det att förskollärarna anser att miljön har en stor betydelse för barns lek. I Pramling Samuelsson och Johannsons (2009) resultat framkommer det att miljön är avgörande för hur en lek kan skapas och fungera. De beskriver vidare att om det finns en miljö som är inbjudande för barn och inspirerar samt bjuder in till lek sker utveckling och lärande hos barn. Vi menar att den miljö som finns att tillgå på förskolan bidrar till den lek som sker. Om förskollärare tillsammans med arbetslaget reflekterar och får tid att ändra lekmiljöer efter behov gynnas barnens utveckling och lärande. Det står tydligt i Skolverket (2018) att arbetslaget ska bidra till en miljö som skapar förutsättning för lek och att det således bidrar till att uppmuntra välbefinnande, utveckling och lärande.

6.2.2 Lekstrategier i den fria leken

I Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det att förskolan ska arbeta för att varje barn ska få möjlighet till att skapa nya lekar. Vidare står det att förskolan ska se till att varje barn får rätt till den fria leken. Det står även i Barnkonventionen (Barnombudsmannen, 1990) att barn har rätt till lek som anpassas efter ålder och eftersom förskolan ska följa Läroplanen och Barnkonventionen behöver förskollärare vara medvetna om att barn använder sig av lekstrategier i lek, både inomhus och utomhus. Det blir en utmaning för förskollärare att både låta barnen ägna sig åt fri lek men även vara närvarande och stöttande i barnens lekstrategier.

Ólafsdóttir m.fl. (2017) skriver att barn använder sig av olika strategier för att skydda sin lek eller för att utesluta sina kamrater från leken i förskolan. Löfdahl och Hägglund (2006) visar också att barn använder sig av makt i leken för att styra sina kamrater. De tar även upp att barns deltagande i lek har betydelse för deras sociala utveckling. Maktspel mellan barnen knyts, i studien, främst till äldre barn, då de använder sig av att ”du får inte komma på mitt kalas om jag inte får leka med dig”. De yngre barnen använder sig av sitt kroppsspråk när det vill ta makt över leken, istället för det verbala som de äldsta barnen använder sig av. Barn använder sig av makt för att få sin vilja igenom och skapa kontroll över leken. Det blir med andra ord en större utmaning för förskollärarna att vara närvarande och stöttande i yngre barns lek så att inget barn känner sig kränkt eller utanför.

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) står det att barn ska få möjlighet till att utveckla sin förmåga att kommunicera, reflektera, utforska samt ges förutsättning att utveckla ansvarstagande över sina egna handlingar. Samspel mellan barn, i förskolan, är en aktiv och viktig del i barns lärande och utveckling. Det beskrivs, i studien, att de äldre barnen i förskolan använder sig av det verbala språket när de använder lekstrategier i form av makt och styrning. Det är av vikt att förskollärarna finns med att reflektera och kommunicera tillsammans med barnen när dessa strategier används.

6.3 Slutsats

Vår slutsats är att de förskollärare som deltagit i studien har olika uppfattningar kring vilka strategier som barn använder sig av i lek samt hur deras egen roll påverkar barns lek. Vår slutsats är att barns utveckling och lärande i den fria leken kan främjas av att förskollärare är delaktiga och närvarande. Vår slutsats är också att det är lättare att vara närvarande i den fria leken när det sker inomhus än utomhus. Det beror på att utomhus finns det större ytor för barnen att röra sig på och därmed blir det svårare att vara närvarande i samtliga barns lek.

6.4 Studiens relevans för förskolläraryrket

Studiens är relevant för förskolläraryrket eftersom leken är en stor del i barns liv och för att det i förskolans läroplan (Skolverket, 2018) står att barn ska ha rätt till lek. Det står i förskolans läroplan att ”lek är grunden för utveckling, lärande och välbefinnande” (Skolverket, 2018, s.8).

Vi anser att studien är relevant då den berör ett ämne som är centralt för förskolans verksamhet. Den fria leken är en stor del av verksamheten och fri lek kan tolkas på olika sätt. Det är då viktigt att diskutera i verksamheten hur förskollärare kan arbeta för att vara närvarande vid barns lek men även hur de ska få möjlighet till fri lek utan vuxeninblandning.

6.5 Fortsatta studier

En vidareutveckling av denna studie kan göras genom att observera på vilket sätt förskollärare deltar i den fria leken och sedan genomföra intervjuer för att jämföra förskollärarnas bild av sitt deltagande kontra observatörens bild. En idé kan vara att först se hur förskollärarna arbetar i barngruppen och på vilket sätt de deltar i barnens fria lek för att sedan genomföra intervjuer efteråt. Genom att göra observationerna först finns det en möjlighet att ställa följdfrågor om innehållet i observationerna. På det sättet kan en bredare kunskap kring förskollärarnas roll till den fria leken synliggöras. Fortsatta studier inom detta område kan också vara att vidareutveckla kunskap om begreppet fri lek, samt att synliggöra barnens syn på den fria leken; vad anser barn att fri lek är?

Litteraturförteckning

- Bodrova, E. (2008). Make-believe play versus academic skills: A Vygotskian approach to today's dilemma of early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 16(3), 357-369.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:8 uppl.). Stockholm: Liber.
- Engdahl, I., & Ärlemalm-Hagsér, E. (2015). Lek och skapande. i I. Engdahl, & E. Ärlemalm-Hagsér, *Att bli förskollärare - mångfacetterad komplexitet* (1:2 uppl., ss. 144-147). Stockholm: Liber.
- Gaviria-Loaiza, J., Han, M., Vu, J., & Hustedt, J. (2017). Children's responses to different types of teacher involvement during free play. *Journal of Childhood Studies*, 42(3), 4-19.
- Hadley, E. (2002). Playful disruption. *Early Years: An International Journal of Research and Development*, 22(1), 9-17.
- Jensen, M. (2013). *Lekteorier*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonsdottir, F. (2007). *Barns kamratrelationer i förskolan: samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap*. Diss. Lund: Lunds universitet 2007. Malmö.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2:6 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Löfdahl, A., & Häggglund, S. (2006). Power and participation: social representations among children in pre-school. *Social Psychology of Education*, 9, 179-194.
- Markström, A.-M., & Halldén, G. (2009). Children's strategies for agency in preschool. *Children & Society*, 23, 112-122.
- Ólafsdottir, S. M., Danby, S., Einarsdóttir, J., & Theobald, M. (2017). 'You need to own cats to be a part of play': Icelandic preschool children challenge adult-initiated rules in play. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(6), 824-837.
- Pamling Samuelsson, I., & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori* (1 uppl.). Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (2009). Why do children involve teachers in their play and learning? *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(1), 77-94.
- Roos, H.-E. (1984). *Frågeteknik för kvalitativa intervjuer*. Lund: Lund universitet.
- Skolforskningsinstitutet. (2019). *Skolforskningsinstitutet sammanfattar och kommenterar*. Solna: Skolforskningsinstitutet.
- Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Fritzes.
- Stanton-Chapman, T. (2014). Promoting positive peer interactions in the preschool classroom: the role and the responsibility of the teacher in supporting

- children's sociodramatic play. *Early Childhood Education Journal*, 43, 99-107.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken - ett sociokulturellt perspektiv* (3:4 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Theobald, M., Danby, S., Einarsdóttir, J., Bourne, J., Jones, D., Ross, S., . . . Carter-Jones, C. (2015). Children's perspective of play and learning for educational practice. *Education Sciences*, 5(4), 345-362.
- Tsai, C.-Y. (2015). Am i interfering? Preschool teacher participation in children play. *Universal Journal of Education Research*, 3(12), 1028-1033.
- Tullgren, C. (2004). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Lärarutbildningen: Malmö Högskola.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vygotskij, L. (1999). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos.
- Vygotskij, L. (2016). Play and it's role in the mental development of the child. *International Research in Early Childhood Education*, 7(2), 3-20.

Bilaga 1

Missiv

Information om förfrågan om deltagande i en studie gällande lekstrategier i den fria leken. Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning genom intervju.

Hej!

Vi är två studenter som heter Louise Åkerblad och Jessica Andersson. Vi läser till förskollärare på Mälardalens Högskola, termin sju. Nu är vi i uppstarten av vårt självständiga arbete. Syftet med arbetet är att få mer kunskap kring förskollärares stöttning i den fria leken och de olika lekstrategier som barnen använder.

Under intervjun, som kommer ta ca 30 minuter, kommer du att få beskriva hur du som förskollärare förhåller dig till och stöttar barns lekstrategier i den fria leken.

I vårt arbete behöver vi förhålla oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Vi ber därför om ditt samtycke till att intervjun spelas in. Det inspelade och transkriberade materialet kommer sedan delas mellan oss studenter och ingen obehörig kommer få tillgång till det inspelade materialet, det kommer enbart användas till vårt arbete. I och med GDPR - förordningen, skydd av personuppgifter, ber vi om ett godkännande att spara uppgifter tills det att vårt arbete är genomfört. Sedan kommer allt material att förstöras. Du kan under processens gång få tillgång till materialet om du så önskar.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du har rätten att när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering och utan några negativa konsekvenser för dig. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Mälardalens högskola som i sin slutversion läggs ut på databasen Diva.

Vi skulle behöva genomföra intervjuerna innan den 6/12 - 2019 för att vi ska hinna processa vårt insamlade material.

Vid eventuella frågor var god kontakta studenterna Louise, Jessica eller ansvarig handledare Pernilla Kallberg.

Student: Louise Åkerblad

Student: Jessica Andersson

E-post: xxxxxxxx@student.mdh.se

E-post: xxxxxxxx@student.mdh.se

Tel nr: 07x-xxxxxxx

Tel nr: 07x-xxxxxxx

Handledare: Pernilla Kallberg

E-post: pernilla@xxxxxxx

Tel nr: 02x-xxxxxx

Bilaga 2

Intervjuguide

Hur länge har du arbetat som förskollärare?

Hur gamla är barnen där du arbetar?

Vad betyder lekstrategier för dig?

- Vilken lekstrategi upplever du är vanligast i din barngrupp?

- Hur skulle du säga att barn med hjälp av olika strategier kan påverka sina kamrater?

Vilka lekstrategier kan du som förskollärare se att barnen använder sig av i den fria leken?

- Vilken form av stöttning kan barnen behöva i sina olika lekstrategier?

- Hur agerar du som förskollärare när barnen påvisar olika lekstrategier?

Vad är fri lek för dig?

- Hur ser du på din roll i den fria leken?